

7. Малюков А. Н. Психология переживания и художественное развитие личности / А. Н. Малюков. – Дубна : Феникс, 1999. – 256 с.

8. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва в початковій школі : посібник для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, У. В. Белкіна та ін. – Х. : Веста: Видавництво «Ранок», 2006. – 256 с.

9. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2011. – С. 245–246.

10. Розвиток творчих здібностей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://teacher.at.ua>.

11. Руденко Т. А. Розвиток творчих здібностей дітей засобами образотворчого мистецтва [Електро-

ний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / Т. А. Руденко ; Полтавський державний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2005. – 270 с. – Режим доступу : <http://www.newacropolis.org.ua/>.

12. Сухомлинский В. А. Павлышская средняя школа / В. А. Сухомлинский. – М. : Просвещение, 1979. – С. 371.

13. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям : у 3 т. / В. О. Сухомлинський. – М. : Педагогіка, 1979. – Т. 1 – С. 371, 558–595.

14. Творчість [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>.

Дата надходження до редакції: 04.03.2016 р.

УДК 159.922.6

Оксана РОМАНОВА,
кандидат психологічних наук,
в.о. завідувача кафедри теорії
та методик дошкільної і початкової освіти
Хмельницького ОШПО

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ – ШЛЯХ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

У представленій статті обґрунтовано необхідність і доцільність превентивного виховання в молодшому шкільному віці. Розкрито його сутність стосовно учнів означеної вікової категорії.

Ключові слова: превентивне виховання, молодші школярі, школа, здоров'язбережувальне середовище, сім'я, здоров'яохоронні заклади, дитячі громадські організації, позашкільні заклади.

В представленій статті обґрунтовано необхідність і целесообразність превентивного виховання в молодшому шкільному віці. Розкрито його сутність стосовно учнів означеної вікової категорії.

Ключевые слова: превентивное воспитание, младшие школьники, школа, здоровьесберегающая среда, семья, учреждения здравоохранения, детские общественные организации, внешкольные заведения.

In this article a necessity and expediency of preventive education are reasonable for a midchildhood. His essence is exposed in relation to the pupil of this age category.

Key words: preventive education, junior schoolchildren, school, health environment, family, child's public organizations, out-of-school establishments.

Постановка проблеми. Актуальним питанням сьогодення, складним педагогічним і соціальним явищем є збільшення в сучасних школах кількості важковиховуваних дітей та асоціальних проявів у дитячій поведінці. Проблема девіантної поведінки серед неповнолітніх потребує негайного втручання батьків, педагогів і суспільства в цілому. Не є виключенням і початкова школа.

У Законі України „Про загальну середню освіту” наголошується на необхідності виховання в учнів відповідальності перед законом за свої дії, формування почуття власної гідності та свідомого ставлення до обов'язків людини і громадянина. У Національній доктрині розвитку освіти поставлено завдання трансформувати національну систему освіти як головну ланку формування громадянина, забезпечити пріоритетний розвиток людини, її здібностей і обдарувань, збереження і зміцнення фізичного й психічного здоров'я, дотримання принципу превентивності у навчально-виховному процесі.

Аналіз наукових досліджень і публікацій засвідчив, що багатьма науковцями вже розглядали різні аспекти превентивного виховання. Зокрема, представлено дослідження психолого-педагогічної науки з питань превентивного виховання (О. Змановська, І. Козубовська, Н. Онищенко, В. Оржеховська, О. Пилипенко, В. Приходько,

М. Рожков, С. Свириденко, Т. Федорченко, Б. Чердрецька та ін.); проаналізовано проблеми профілактики девіантної поведінки неповнолітніх (І. Козубовська, В. Оржеховська, В. Татенко, В. Терещенко, Т. Титаренко, Т. Федорченко) та формування здорового способу життя (С. Громбах, О. Дубогай, С. Кондратюк, С. Свириденко); зацентовано увагу на питаннях виховання культури здорового способу життя в молодших школярів (Г. Апанасенко, М. Антропова, В. Базарний, Н. Смирнов та ін.) та формування життєвої компетентності учнів (І. Єрмакова, О. Кононко, Д. Пузікова, Л. Сохань); обгрунтовано соціально-педагогічний аспект роботи з батьками учнів із неблагополучних сімей (Т. Алексєнко, О. Гуляр, О. Максимович, В. Приходько), педагогічні проблеми перевиховання (М. Рожков, М. Фіцула) та необхідність здійснення превенції негативних проявів у поведінці дітей молодшого шкільного віку (Л. Дзюбко, Н. Онищенко, Г. Товканець, Б. Чердрецька).

Мета даної статті – обгрунтувати необхідність і доцільність превентивного виховання в молодшому шкільному віці; розкрити його сутність стосовно учнів означеної вікової категорії.

Виклад основного матеріалу. У сучасній психолого-педагогічній літературі поняття «превентивний» (з лат. *prevent* – *випередження, попередження*) та «профілактика» (з грецьк. *prophylaktikoz* – *запобіжний, охоронний, захисний*) розглядаються як синоніми, оскільки вони відображають особливості однієї і тієї ж реальності. До речі, превентивну функцію в спеціалізованих джерелах ще називають запобіжно-профілактичною та соціально-превентивною. Таким чином, превентивність – це «спрямованість на запобігання негативних явищ» [9], «перетворення середовища ризиків на простір можливостей для самореалізації особистості дитини, що дає змогу значно підвищити ефективність виховної роботи, попередити поширення негативних явищ у дитячому і молодіжному середовищі» [3].

Як же цього досягти? По-перше, завдяки створенню в загальноосвітньому навчальному закладі умов для розвитку здібностей дитини, її саморозвитку, самовизначення та самореалізації. По-друге, необхідно створити систему заходів виховної роботи з формування рис особистості школярів, адекватної самооцінки, нормального рівня тривожності, самоконтролю та здатності до саморозвитку; подолання егоцентризму та розвитку емпатійних рис; формування гуманістичних і комунікативних якостей; розвиток критичності, соціальної адаптованості, індивідуальних механізмів долаття важких станів і переживань тощо [9].

Превентивна діяльність обов'язково повинна бути комплексною, враховувати різні аспекти впливу на учнівську молодь, зокрема:

- педагогічний аспект – полягає у сформованості такої позиції особистості, яка конкретизується культурою цінностей, самоактуалізацією, свідомим вибором моделей просоціальної поведінки;

- соціальний аспект – передбачає поєднання зусиль суб'єктів превентивної діяльності на міжгалузевому рівні, спрямованих на узгоджену і своєчасну реалізацію попереджувальних заходів, нейтралізацію і поступове усунення детермінант, які викликають негативні прояви;

- психологічний аспект – передбачає диференційований, індивідуально-психологічний та ставево-віковий підходи до виявлення генезису деструктивних проявів у поведінці особистості й розробку науково обгрунтованих програм соціалізації та корекції девіацій;

- правовий аспект – полягає в охороні й захисті прав особистості, формуванні правової культури [5].

Виходячи з вищезначеного, на думку В. Оржеховської, превентивна педагогічна робота – це цілеспрямована діяльність із чітко визначеною метою. Вона проводиться з усіма дітьми, починаючи з дошкільного періоду, з метою попередження відхилень у поведінці, із тими, хто перебуває в несприятливих умовах виховання чи характеризується негативною поведінкою, а також із тими, хто вже став на шлях асоціальної і протиправної поведінки. Важливе значення при цьому має робота з батьками та соціальним оточенням дитини за місцем проживання [3].

Дитина молодшого шкільного віку може переживати різні життєві проблеми: труднощі в навчанні, конфлікти з однолітками, батьками й учителями, важка адаптація до умов навколишнього середовища, невизнання з боку оточуючих. Завдання педагогічного колективу – попередити або допомогти дитині вчасно розв'язати наявні проблеми, аби в майбутньому уникнути поведінкових девіацій.

Превентивне виховання учнів початкової школи – це один із напрямів системи виховання, що вимагає об'єднання зусиль різних освітньо-виховних інституцій: сім'ї, школи, дитячих громадських організацій, позашкільних закладів та закладів охорони здоров'я.

Особливу роль у житті кожної дитини, звичайно, відіграє сім'я. Це – джерело її формування та задоволення духовних потреб, місце, де дитина знаходить захист і де відбувається її первинна соціалізація. Рівень моральної культури батьків, їхні життєві плани й переконання, соціальні зв'язки, сімейні традиції, спосіб життя мають вирішальний вплив на розвиток підростаючої особистості. Саме в сім'ї найбільшою мірою виявляється індивідуальність дитини, її внутрішній світ. Батьківська любов допомагає розкрити та збагатити емоційну, духовну й інтелектуальну сфери життя маленької людини.

На жаль, сім'я може не лише створювати особистість, а й руйнувати її. Тобто в суспільстві все помітнішою стає криза сім'ї, коли вона (сім'я) поступово перестає реалізовувати свою головну функцію – виховання дітей. Причинами цього можуть бути: важке матеріальне становище родини; легковажне ставлення батьків до шлюбу і сім'ї; занепад традицій і моральних принципів; цинізм, пияцтво і статева розбещеність; відсутність самодисципліни; високий відсоток розлучень тощо.

Щороку кількість неблагополучних сімей зростає. Яким же буде майбутнє дітей, які зростають у таких сім'ях? Для цього дуже важливо вчасно налагодити роботу школи та батьківської громади, а форми роботи можуть бути найрізноманітнішими: батьківські збори, батьківський лекторій, конференції з обміну досвідом виховання дітей, вечори запитань і відповідей, диспути, групові та індивідуальні консультації, практичні заняття та ін.

Іншим дуже важливим чинником виховання і формування особистості молодшого школяра є

школа та особистість учителя. За твердженням В. О. Сухомлинського, роки навчання в початкових класах є періодом морального, інтелектуального, емоційного, фізичного розвитку, який буде реального справою лише за умови, що дитина живе багатим життям сьогодні, а не тільки готується до оволодіння знаннями завтра. Перший учитель користується незаперечним авторитетом у житті дитини. Мало бути просто педагогом, потрібно бути ще й психологом. Педагогічна психологія, як відомо, передбачає спеціальний розділ – "Психологія вчителя", в якому підкреслюється найважливіша соціальна роль педагога, його місце і функції в суспільстві. Учитель як партнер спілкування повинен бути завжди готовий до прийняття позиції дитини, розуміння її інтересів, мотивів, цінностей, дій. Він повинен уміти гратися з дитиною, входити в гру сам, переживаючи задоволення від неї. Показовим у цьому плані є досвід Ш. Амонашвілі з шестирічками, коли вчитель "розчиняється" в спілкуванні з дітьми, стає для них "своїм". Його не бояться, йому довіряють, з ним радяться, у нього і з його допомогою навчаються, його дійсно поважають. Тільки такому вчителю можна справді довіритися, тільки такий педагог зможе вчасно розгледіти проблему і допомогти її вирішити. Основними формами роботи, які вчитель може використовувати у своїй роботі з дітьми, є: виховні години, години спілкування, ситуативно-рольові та сюжетно-рольові ігри, екскурсії, подорожі, години милування, свята, конкурси, вікторини, змагання та ін.

Свого часу філософ Сократ стверджував: "Здоров'я – не все, але без здоров'я – нічого". А яку ж ситуацію спостерігаємо сьогодні? За даними медичної статистики, наприкінці дошкільного віку в 17-21% дітей лікарі вже реєструють хронічні захворювання, патологічні відхилення в роботі опорно-рухового апарату мають 30-32% дошкільників, носоглотки – 21-25%, нервової системи – 27-30%, алергічні прояви – 25%.

Сьогодні перед школою стоїть завдання не лише зберегти здоров'я учнів, а й навчити їх бути здоровими. Зважаючи на це, виділяють здоров'язбережувальні технології, які належать до групи педагогічних технологій на основі посилення соціально-виховних функцій освітньої установи. Крім упровадження даних технологій в освітній процес навчального закладу, педагогам та батькам не завадить прислухатися до думки лікарів, підтримувати із закладами охорони здоров'я тісний зв'язок. До форм спільної роботи можна віднести: щорічне розширене засідання колегії з метою пошуку спільних дій для покращення стану здоров'я дітей; постійне інформування батьків щодо стану здоров'я дитячого населення та способи запобігання захворюваності; організація і проведення щорічних медичних оглядів школярів; спільне проведення різноманітних заходів, спрямованих на формування культури здоров'я підростаючого покоління тощо.

Активну участь у вихованні молодших школярів беруть також дитячі громадські організації, основними напрямками діяльності яких є:

- залучення дітей до суспільно корисних справ;
- формування активної життєвої позиції особистості;

- виховання гуманної особистості, свідомого громадянина України;
- збереження та примноження природного довкілля, історико-культурної спадщини;
- забезпечення гармонії фізичного, духовного та інтелектуального розвитку підростаючого покоління;
- захист прав та свобод дітей, створення умов для їх самореалізації;
- організація змістовного дозвілля, формування здорового способу життя дітей;
- профілактика негативних явищ у дитячому середовищі.

В. Оржеховська, наголошуючи на виховній функції дитячих організацій, зазначає: «Перебування дитини в громадському об'єднанні, набуття нею різноманітного досвіду, способів діяльності та статусу повноправного члена організації є ефективним інструментом її духовного становлення як члена суспільства» [4, с. 16]. Підвищення ефективності виховної діяльності дитячих та юнацьких організацій можливе за умови їх тісної співпраці з педагогічними колективами шкіл. Домінантою, звичайно, є школа. Можливі такі форми спільної роботи: спільні семінари працівників освіти і дитячих та молодіжних організацій; співучасть в організації спортивних та оздоровчих таборів; надання психолого-педагогічної допомоги керівництву дитячих і молодіжних організацій тощо.

Відповідно до законодавства про освіту України одним із пріоритетних напрямів виховної роботи в системі освіти є сприяння творчому розвитку особистості [1]. У цьому контексті ланка позашкільної освіти є однією з найпродуктивніших, адже відповідно до Закону України «Про позашкільну освіту» та згідно з Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року до основних завдань позашкільної освіти, зокрема, належить створення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку вихованців, учнів і слухачів; пошук, розвиток та підтримка здібних, обдарованих і талановитих вихованців; організація дозвілля учнів, пошук його нових форм; профілактика бездоглядності, правопорушень [10, с. 167], забезпечення рівного доступу дітей та молоді з урахуванням їх особистісних потреб до навчання, виховання, розвитку та соціалізації засобами позашкільної освіти (створення умов для охоплення різними формами позашкільної освіти не менше як 70% дітей відповідного віку) [2]. Позашкільні заклади є самостійним видом освітньої діяльності та не можуть бути замінені жодною найсучаснішою школою. Чим вищий рівень шкільної освіти, тим ширший спектр інтересів і запитів особистості, які школа самотужки задовольнити не може.

Важливу роль у позашкільній життєдіяльності дитини відіграє емоційний фактор. Батьки повинні знати, як їх дитина проводить своє дозвілля, з ким спілкується, чи отримує те емоційне розвантаження, яке так необхідне для збереження її здоров'я, а також запобігання розвитку неврозів та інших психоемоційних розладів. У кожному позашкільному закладі зусиллями не лише педагогів, а й батьків та громадськості можна і необхідно створити сприятливі умови для зміцнення фізичного та психічного здоров'я вихованців. Відповідно до Закону України «Про освіту» освітні заклади повинні забезпечити

всебічний розвиток дитини як особистості, її нахилів, здібностей, талантів, трудову підготовку, професійне самовизначення, формування загальнолюдської моралі, засвоєння визначеного суспільними, мовними, національно-культурними потребами обсягу знань про природу, людину, суспільство і виробництво, екологічне виховання, фізичне вдосконалення.

Висновки. Одним з основних завдань сьогодення є створення в кожному навчально-виховному закладі відповідних умов для розвитку фізично та психічно здорової особистості, запобігати пияцтву, наркоманії, насильству, іншим асоціальним явищам, що негативно впливають на здоров'я людини. Це означає, що в закладах освіти має бути побудований такий навчально-виховний процес, який би забезпечував тривалий і цілісний виховний вплив на учнів.

Підвищення ефективності превентивного виховання можливе лише за умови забезпечення цілісної системи виховних впливів на неповнолітніх, підвищення теоретичного та методичного рівня знань педагогів і батьків із питань запобігання девіантній поведінці, налагодження зв'язків з громадськістю та залучення їх до виховання підростаючого покоління. Перші кроки у світ правопорушень дитина зазвичай робить у молодшому шкільному віці. Дуже важливо вчасно це помітити і попередити.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Законодавство України у сфері освіти та професійного навчання / Верховна Рада України ; Комітет з питань науки і освіти; упор. Б. Г. Чижевський, В. П. Головінов, Є. В. Красняков, М. М. Шевченко. – К. : Парламентське видавництво, 2013. – 376 с.
2. Красняков Є. Державна політика у сфері позашкільної освіти: сучасний стан та перспективи вдосконалення / Є. Красняков // Рідна школа. – 2014. – № 4-5. – С. 17–20.

3. Оржеховська В. М. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології, моделі / В. М. Оржеховська, В. І. Кириченко, Г. Г. Ковганич. – Х. : Точка, 2007. – С. 25.

4. Оржеховська В. М. Превентивна педагогіка : навчальний посібник / В. М. Оржеховська, О. І. Пилипенко. – Черкаси : Вид. Чабаненко Ю., 2007. – С. 11.

5. Приходько В. М. Підготовка майбутніх педагогів до превентивного виховання дітей із неблагополучних сімей : науково-методичний посібник / В. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2006. – С. 20.

6. Рондяк Л. Здоровый образ жизни как компонент культуры жизненного самоопределения личности / Л. Рондяк // Современные подходы к продвижению здоровья : материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Гомель, 2006 г.). – Гомель, 2006. – С. 121–124.

7. Рондяк Л. Особистісна парадигма у змісті дошкільної і початкової освіти: психологічний аспект / Л. Рондяк // Психолого-педагогічні основи наступності й перспективності у навчально-виховній роботі між дошкільними закладами, сім'єю та початковою школою : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дрогобич, 1999 р.). – Дрогобич, 1999. – С. 14–16.

8. Середюк Г. М. Педагогічний пошук класного керівника / Г. М. Середюк. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. – Ч. 2. – 184 с.

9. Словник основних термінів і понять з превентивного виховання / за заг. ред. В. М. Оржеховської. – Тернопіль : Терно-граф, 2007. – С. 139.

10. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2012 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/ru/wosgyute/15828.html>.

11. Фіцула М. М. Педагогічні проблеми перевиховання учнів / М. М. Фіцула. – Вид. 2-ге, доповн. і перероб. – Тернопіль, 1999. – 141 с.

Дата надходження до редакції: 29.02.2016 р.

УДК 378.046.4

Вікторія САВЧЕНКО,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри виховання та культури здоров'я
Дніпропетровського ОІППО

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ, МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

У статті доведена необхідність застосування інноваційних технологій навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. Експериментально перевірена ефективність запровадження інноваційних методик викладання на курсах підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури та вчи-

телів початкових класів, які викладають фізичну культуру. Розкрито особливості використання інноваційних методик викладання фізичної культури в початкових класах.

Ключові слова: інноваційний підхід, фізична культура.